

Modelització i simulació aplicades a la recerca i interpretació de camps de batalla

Xavier Rubio Campillo

Director de Tesi: Francesc Xavier Hernández Cardona

Programa de Doctorat en Didàctica de les Ciències Socials i del Patrimoni

Bienni 2005-2007

Universitat de Barcelona

Març 2009

Capítol 4

La guerra al segle XVIII

Per tal de comprendre les accions dels comandants i els seus soldats és necessari conèixer la casuística que envoltava les pràctiques de guerra usuals durant el període en qüestió. En aquest capítol, doncs, estudiarem a partir de fonts primàries textuais i historiografia relacionada les pràctiques realitzades durant els conflictes bèl·lics del segle XVIII i, especialment, la Guerra de Successió.

4.1 Antecedents: la Revolució Militar

Al 1955 Michael Roberts va fer una xerrada inaugural a la Universitat de Belfast que, amb el temps, renovaria tot el panorama de les publicacions acadèmiques relacionades amb la Història de la Guerra. Sota el títol *The military revolution. 1560-1660* va proposar la hipòtesi que l'hegemonia occidental sobre bona part del globus terraqüi a partir del segle XVI (a Àfrica, Amèrica, Oceania i en menor grau Àsia), i formalitzada per la creació de colònies, es degué bàsicament a una revolució en la manera segons la qual els estats europeus s'enfrontaven a la guerra, resumida en quatre punts:

1. La revolució tàctica, causada per la substitució de la llança i la pica per les armes de foc.
2. El perfeccionament de les fortificacions a partir de la traça italiana.

3. L'increment en la grandària dels exèrcits.
4. L'adopció d'estratègies més racionals i desenvolupades.

Tot i que aquesta afirmació és molt agosarada, i malgrat moltes crítiques sorgides per altres especialistes d'aquest camp, el concepte de la Revolució Militar ha dominat la història de la guerra en època moderna des d'aleshores. Malgrat que l'evolució de les forces armades no és, d'altra banda, l'objecte d'aquest estudi, bona part de les conseqüències d'aquest debat es veuen reflectides en la visió actual sobre els exèrcits del segle XVIII.

Així, 54 anys després de la xerrada inaugural de Michael Roberts, el debat encara existeix, i a partir de les sinergies creades al seu voltant s'ha viscut una renovació metodològica sense comparació possible amb la historiografia anterior (Parker 2005)

4.2 Visió general

Els inicis del segle XVIII foren una època molt dinàmica en quant al desenvolupament del pensament militar occidental. Lluny de les atrocitats que van devastar bona part de l'Europa Central durant la Guerra dels Trenta Anys (1618-1648), sovint s'anomena com a "guerra limitada" la forma en la qual els diversos estats van fer servir les seves forces militars per a guanyar els enfrontaments bèl·lics. Els conflictes entre monarquies europees seguiren esclatant, però la intenció d'evitar la destrucció del segle anterior va fer que el grau d'intensitat d'aquestes guerres fos considerablement menor, especialment pel que fa a l'impacte en la població civil¹.

Tot i que aquest raonament pugui semblar a primera vista massa ingenu, la veritat és que durant els conflictes del segle XVIII el condicionament psicològic i social que els límits establerts internacionalment van comportar evitaren els extrems de barbàrie de l'anterior segle. És cert que hi ha nombrosos episodis que contradiuen aquesta tendència², però la diferència entre ambdós segles és innegable, especial-

---

¹Per a profunditzar més en els aspectes ètics i culturals d'aquestes restriccions, veure (Duffy 1998, pp. 3-31).

²En especial als territoris de Catalunya i València podem trobar accions brutals ocorregudes

ment pel xoc que el pas d'un exèrcit significava per a les persones no involucrades directament en la guerra. Un dels millors exemples és el tractament de la població d'una ciutat després d'ésser conquerida; fins aleshores el comportament habitual havia estat que, si els defensors no es rendien immediatament al establir-se el setge, els atacants podien fer el que volguessin amb ells un cop conquerida la ciutat. Al segle XVIII és rar aquest comportament, ja que quan es penetraven les defenses usualment s'iniciaven les negociacions per a pactar una rendició en condicions raonables.

Cal dir, però, que aquestes regles establertes en les quals es restringia la intensitat de la guerra estava únicament supeditada als conflictes entre estats europeus; les guerres contra els turcs, els russos o contra faccions rebels dins d'un estat (com eren considerades Catalunya i València per Felip V) no estaven subjectes per aquests límits. És dins d'aquesta distinció que s'emmarca la brutal repressió que diverses zones austriacistes patiren a mans de l'exèrcit borbònic durant la guerra de Successió Espanyola³.

Amb l'arribada de la Revolució Francesa i Napoleó, però, aquesta època arribà abruptament a la seva fi, doncs les guerres revolucionàries aportaren un nou concepte que trencà definitivament amb els exèrcits de l'Antic Règim: l'anomenada Nació en Armes, segons la qual l'estat sencer havia de fer front a l'esforç de guerra amb tots els medis disponibles. L'exèrcit francès, unit sota aquest pensament nacionalista i comandat pel geni de Napoleó Bonaparte va fer miques la forma de conduir la guerra al segle XVIII, i introduí els exèrcits i les nacions d'Europa en una nova època (Chandler 2005).

---

durant la Guerra de Successió, com per exemple la crema de Xàtiva i Manresa, així com la massacre de la ciutat de Lleida durant la seva ocupació per part borbònica.

³Aquesta diferenciació és observada també durant el setge de Barcelona del 1713-1714, segons consta en la carta que el duc de Pòpuli, comandant del dispositiu borbònic, envià als barcelonins el 29 de juliol del 1713. Dins la *Gazeta de Barcelona*, 31 de juliol del 1713.

4.3 Els exèrcits

Les forces que composaren els exèrcits de la guerra de Successió eren els hereus de la revolució militar que es donà durant els segles XV a XVII. La introducció de les armes de foc i el retorn a l'estudi dels tractats militars clàssics va fer que en pocs anys la guerra canviés de forma radical (Parker 1996, p. 31). El combatent individual típic de l'època medieval, l'encarnació del qual era el cavaller feudal, va anar perdent la seva preponderància en favor de l'èmfasi en l'entrenament, la disciplina i les tàctiques mecàniques (Keegan 1994). La cavalleria anà perdent el seu paper protagonista, mentre que emergia una arma que s'aniria convertint en la reina del camp de batalla: l'artilleria.

En general no existia el reclutament tal i com el coneixem en l'època contemporània i, per tant, els exèrcits estaven formats per gent que era enrolada de manera voluntària. Aquests acudien a l'ofici de les armes com a soldats a sou, buscant generalment una manera de sortir de la misèria, o fins i tot fugint de càstigs per algun delicte que havien comés⁴. Donat aquest origen, doncs, no és estrany que la moral i motivació dels soldats fossin sovint molt baixes, i els percentatges de desertors molt elevats⁵. Per evitar-ho, s'establiren codis de disciplina molt estrictes, amb rigorosos càstigs generalitzats en tots els exèrcits (Frederic II de Prússia 1999, p. 74):

An army is composed for the most part of idle and inactive men. Unless the general keeps a constant eye over them and forces them to perform their duty this machine, which is artificial and cannot be made perfect, soon will disintegrate, and in the final analysis only the concept of a disciplined army will remain.

---

⁴Segons un dels responsables de l'època, el ministre de la guerra de França Comte de Saint-Germain: "tal i com estan les coses en aquest moment, els exèrcits han d'estar compostats forçosament per l'escòria de la nació, de tot aquell que és inútil o perillós per a la societat."

⁵La plaga de les desercions era tan important que fins i tot Frederic el Gran de Prússia, comandant d'un dels millors exèrcits del segle XVIII, prohibia a les seves tropes allunyar-se més de 200 metres del gruix de l'exèrcit, regla aplicada també a les partides de reconeixement (Parker 1996, p. 198).

Aquests codis disciplinaris estaven regits pels càstigs corporals que s'infringien als soldats que no els respectaven. Malgrat tot, la disciplina no era tan dura com es pugui pensar, doncs fora de servei els soldats no estaven subjectes al codi de l'exèrcit. De manera addicional els manuals d'instrucció demostren que en el període d'entrenament dels reclutes no s'intentava anorrear la personalitat de cadascun dels soldats en benefici del col·lectiu, contràriament al que va passar als exèrcits del segle XX. Aquesta disciplina era la que obligava als soldats a combatre, a despit del fet que aquests farien el possible per a no fer-ho, donat el perill de morir al camp de batalla. Malgrat tot, si aquesta hagués estat massa estricta s'hagués tornat contraproductiu pel que fa a l'efectivitat d'un exèrcit, doncs l'efecte aconseguit seria un increment de les desercions i, en general una moral baixa en tots els estaments militars. Així doncs, independentment de les mesures preses la disciplina havia d'ésser una espècie d'institució social, i els seus efectes un condicionament psicològic més que no pas físic (Picq 1921, p. 59).

Finalment, les ordenances militars estaven acompanyades d'un entrenament prou rigorós per a cohesionar l'exèrcit i transformar-lo en una força eficient al camp de batalla (Lynn 2003, p. 128):

One prepares the soldier not to fire and to realize that it is necessary to suffer enemy's fire, expecting that the enemy who fires is assuredly beaten when one receives his entire fire.

Donat l'elevat cost d'entrenar, mantenir i pagar un exèrcit professional aquests no eren generalment forces estables, doncs en els períodes de pau (prou rars, d'altra banda) es llicenciaven la major part de les tropes per tal de no pagar despeses innecessàries. Fins i tot durant la guerra mateixa sovint els soldats deixaven el campament a on s'allotjava l'exèrcit durant l'hivern, quan era impossible conduir accions ofensives. Aquestes tropes es tornaven a allistar a l'inici de la campanya (que podia ser en una data tan tardana com el mes de maig), subsistint per altres mitjans els altres mesos.

Per altra banda, aquests costos, especialment pel que fa a l'aliment necessari, feien difícil veure exèrcits amb més de 30 o 40.000 soldats en campanya. Ni la logís-

tica ni les estructures de comandament permetien gestionar forces superiors, i per tant la grandària dels exèrcits, malgrat anar-se incrementant lentament, no canvià significativament des de finals del segle XVII a l'esclat de les guerres napoleòniques (Chandler 1990, p. 13).

Pel que fa a la seva estructura, la unitat administrativa principal d'un exèrcit era el regiment. Sovint pagat i mantingut per un coronel propietari, cada regiment tenia les seves insígnies, estendards i uniformologia distintiva. Malgrat aquesta independència l'armament, l'entrenament i la forma de combatre eren en general força homogenis, per tal d'evitar maldecaps logístics i tàctics en campanya; fins i tot la posició de cada regiment al camp de batalla estava determinada a priori. Els regiments rebien instruccions del comandant en cap de l'exèrcit, o bé d'un dels seus generals subordinats directes, per la qual cosa la cadena de comandament era relativament curta a un nivell orgànic superior al regimental.

En campanya, aquests regiments eren organitzats en brigades, és a dir, agrupacions de diversos regiments que permetien una gestió més simple de les forces per part dels comandants superiors. Per altra banda alguns estats dividien els seus regiments en 2 o 3 batallons, amb la finalitat d'obtenir unitats tàctiques més petites i maniobrables (Chandler 1990, p. 94).

4.3.1 Oficials i comandants

En aquests exèrcits semiprofessionals la oficialitat era sovint l'element més estable, el nucli aglutinador de la força de combat. Amb el declivi de la cavalleria, principal funció de la noblesa militar europea durant els segles anteriors, aquesta va evolucionar gradualment cap a l'especialització en el comandament de forces al servei dels naixents estats sobirans. Els estaments de la petita noblesa acaparaven, doncs, els càrrecs d'oficials d'un exèrcit del segle XVIII, sovint amb unes qualitats per al comandament més que dubtoses (Duffy 1998, p. 41):

The strength of the officer corps lay in the English 'private gentry', the French noblesse d'épée, the Prussian Junkers and their equivalents in other lands.

Aquest fet venia reforçat pel sistema d'ascensos, basat generalment en la venalitat, és a dir, en la promoció per compra dels càrrecs. Aquest tipus d'ascens en base als diners era usual fins i tot en exèrcits que teòricament el prohibien com l'espanyol, a on com a mínim consistia en una tercera part dels nomenaments (Andújar 2004). Les altres vies per tal d'aconseguir ascensos eren l'antiguitat en la permanència dels oficials a l'exèrcit, i en un grau molt menor, la vàlua en combat.

Els oficials havien de reunir, doncs, els diners necessaris per a pagar al coronel propietari del regiment un rang superior i, per tant, els mèrits del personal més competent no estaven tan valorats com la posició econòmica de la qual podia gaudir un soldat⁶. Aquest fet era especialment rellevant en l'alta noblesa que dominava els llocs de comandància més rellevants.

Malgrat que alguns d'aquests comandants eren extremadament hàbils, com per exemple Marlborough, el príncep Eugene de Savoia o el francès duc de Vendôme, molts dels oficials eren clarament incompetents, incapaços de dirigir eficaçment les seves tropes.

Pel que fa al comportament al camp de batalla, sovint els coronels propietaris d'un regiment delegaven el comandament a un altre oficial més jove o amb més experiència militar. Aquest últim, per regla general, manava el seu regiment en primera línia de combat, en especial en el cas dels regiments de cavalleria. La raó era que des d'aquesta posició els seus soldats podien veure'l, i ell tenia la capacitat de controlar la direcció i ordre de marxa. Controlant a la resta del regiment, la formació estava envoltada per altres oficials i sotsoficials, que tenien la missió d'evitar la fugida dels combatents i ordenar la rereguarda i els flancs.

Un cop iniciat el combat, però, poca cosa podien fer per a controlar la batalla, doncs el caos i la confusió regnants feien difícil saber què estava passant i a on era més necessària la seva presència. Esperonant a les tropes amb la seva presència al capdavant, a més, eren objectiu fàcil per als enemics, motiu pel qual les baixes

---

⁶El cost per a accedir a la carrera militar era enorme per a un oficial. A (Glover 2007), per exemple, es comptabilitzen les extraordinàries despeses a les que havia de fer front un oficial de cavalleria durant les guerres napoleòniques.

d'oficials durant tot el segle XVIII es mantingueren a unes cotes molt elevades, sovint superiors a les dels soldats que manaven.

4.3.2 Infanteria

Durant la guerra de Successió, com en la majoria de conflictes bèl·lics, l'arma principal dels comandants fou el soldat a peu. La infanteria, doncs, estava destinada a formar el nucli de l'exèrcit tant en el camp de batalla com en els setges. Aquestes tropes reglades, a més, estaven sovint complementades per milícies, és a dir, cossos armats de civils que eren convocats davant el perill d'invasions per part de l'enemic. De tradició medieval, aquestes forces podien arribar a ser un complement important dels exèrcits regulars. A Catalunya existia la famosa Coronela de Barcelona, que ajudà a mantenir la defensa de la ciutat davant el setge del 1713-1714, a més dels sometents reunits pels diversos pobles⁷.

Malgrat existir diversos tipus d'infanteria especialitzada, en aquesta època l'arma predominant del soldat d'infanteria regular era el fusell, arma de foc amb mecanisme de guspira⁸

4.3.2.1 Organització

Al camp de batalla s'organitzava la infanteria en brigades, és a dir, agrupacions de 2 o 3 regiments, cadascun dels quals tenia una base nominal d'entre 1000 i 3000 soldats. Aquest número teòric no es complia a la pràctica, doncs les baixes per desertió, malaltia i combat reduïen radicalment el número de membres disponibles. A banda de la infanteria de línia, cada regiment tenia una companyia de granaders, combatents d'elit encarregats d'encapçalar les tropes en combat (Chandler 1990, p. 90).

Finalment, existien en els exèrcits del segle XVIII regiments de tropes especialitzades, com per exemple els croats imperials o els miquelets catalans, exemples

---

⁷ Aquesta tendència era generalitzada a tota Europa, especialment pel que fa a les zones urbanes.

⁸ Cal esmentar que en algunes obres, especialment angleses, els fusell són anomenats mosquets amb mecanisme de guspira, *flintlock musket*.

d'infanteria lleugera d'extraordinària qualitat (Duffy 1998, p. 268).

4.3.2.2 Armament

Malgrat tot, el soldat regular continuava essent la part essencial de la línia de combat. La distància efectiva del seu fusell, però, era realment limitada: uns 150 metres. Era del tot inútil disparar a l'enemic més enllà d'aquesta distància i, de fet, intentar encertar a qualsevol objectiu de la grandària d'una persona a més de 30 o 40 metres era pura utopia.

Així doncs, aquesta arma de foc era altament imprecisa, i cap a inicis del segle XVIII no s'entrenava als seus portadors a apuntar a un objectiu en concret; per contra, en l'entrenament els membres d'una línia de combat disparaven en salves, apuntant simplement en la direcció de l'enemic. El número de mosquets disparant, més que no pas la seva punteria, i la voluntat de les forces enfrontades a continuar el combat era el que decidia el combat d'infanteria típic de l'època. Mitjançant files de soldats armats amb mosquets es creava una zona de matança de gran impacte a distàncies reduïdes, aproximadament fins als 50 o 60 metres davant la línia de combat (Keegan 1983).

Pel que fa al combat del soldat a peu vers la cavalleria, durant diversos segles havia estat necessari destinar una part de la infanteria com a piquers enlloc d'armar-los amb mosquets. Les armes de foc d'avantcàrrega eren lentes de recarregar, i per tant els seus portadors no podien defensar-se dels genets un cop disparada una bala⁹. Per aquest motiu els soldats amb piques tenien la missió d'aixecar un mur d'afilades puntes, capaç d'aturar qualsevol intent de càrrega per part de la cavalleria enemiga. Els cavalls, guiats pels seus genets vers la línia d'infanteria amb les piques a l'avantguarda, es quedaven desconcertats per la massa compacta de cossos i baionetes dirigides vers ells, per la qual cosa era difícil obligar-los a trencar la defensa de la infanteria si aquesta mantenia la sang freda. En aquest sentit existeixen nombroses descripcions d'aquesta resistència dels cavalls a moure's contra una línia d'infanteria. Veure, per exemple, la relació d'un testimoni anglès

---

⁹En general, els mosquets i fusells podien disparar una bala cada 20 o 30 segons.

present a la batalla de Waterloo, succeïda el 18 de juny de 1815 (Keegan 1983, p. 158):

The horses of the first rank of cuirassiers, in spite of all the efforts of their riders, came to a standstill, shaking and covered with foam, at about twenty yards distance...and generally resisted all attempts to force them to charge the line of serried steel.

Si, per contra, s'obrien forats en la línia per infants que fugien presa del pànic, la cavalleria podia aconseguir trencar la formació enemiga amb conseqüències catastròfiques, doncs la superioritat que un genet a cavall tenia sobre els soldats a peu portava sovint a l'aniquilació d'aquests últims.

A finals del segle XVII, però, la pica fou descartada definitivament en favor d'una important innovació tecnològica: la baioneta. Aquest invent, consistent en una arma blanca que es podia ajustar al barril del fusell, permeté a la infanteria aconseguir el mateix efecte que les piques havien tingut anteriorment en el camp de batalla encara que portessin armes de foc. Amb la baioneta, doncs, ja es podia armar cadascun dels soldats amb un fusell, amb la qual cosa s'augmentava la potència de foc al mateix temps que es mantenia la defensa vers les càrregues de cavalleria.

4.3.2.3 Tàctica

La disposició tàctica de la infanteria desplegada en batalla, consistent en blocs molt profunds de mosquets i piquers en els segles anteriors, començà a augmentar la seva amplada a finals del segle XVII. Les formacions profundes van ser creades com a medi de defensa vers la cavalleria, però amb l'augment de la potència de foc i la baioneta ja no eren necessàries. Per tant, l'acumulació de files de soldats típiques dels *tercios* del segle XVII per tal d'aturar amb èxit els atacs de la cavalleria fou progressivament abandonada, i s'anaren desplegant els soldats cada cop en menys línies, possibilitant un guany en l'amplada de la línia de batalla (Jørgensen et al. 2006, p. 43).

Les formacions d'infanteria dels diversos estats, però, afrontaven de manera diferent la disposició tàctica al camp de batalla. Mentre que l'estil francès desplegava

als soldats en 4 o 5 línies d'infants, l'adoptat pels exèrcits anglesos i holandesos ho feia en 3 línies tan sols. No hi havia forma efectiva de permetre que més de 3 línies de soldats poguessin disparar les seves armes simultàniament, per la qual cosa la disposició francesa estava pensada encara per a mostrar un front compacte a la cavalleria en detriment de la potència de foc¹⁰.

També hi havia importants diferències en la cadència de foc d'ambdues formacions. L'estil francès es caracteritzava pel foc en salves de files, que després de disparar es dirigien cap a la rereguarda de la formació per a recarregar. L'anglo-holandès, per contra, era molt més sofisticat, doncs els soldats estaven dividits per seccions de 4 columnes. Mentre la segona i tercera fila de la secció disparava, els 4 combatents de la primera es mantenien en reserva. (Kemp 1980, p. 49). A més, les seccions anaven disparant en ordre estricte, intentant d'aquesta forma establir un foc regular, sense espais de temps entre les descàrregues i amb suficient potència com per a bloquejar qualsevol atac enemic (Chandler 1990, p. 118).

Malgrat tot, cal dir que enmig del caos regnant en un camp de batalla, envoltat de sorolls provinents de cavalls, ferits i canons, i sense veure gairebé res pel fum provocat per les descàrregues, els soldats d'infanteria acabaven disparant tan ràpid com podien, sense tenir en compte les ordres dels oficials, que no podien ni escoltar ni veure. Així, basant-se en les impressions dels soldats que descrigueren les seves sensacions al camp de batalla, Christopher Duffy descriu el fenomen d'aquesta manera (Duffy 1998, p. 210)

Ranged in close order, the soldiers at that period appear to have been in the grip of a compulsive urge to use their weapons at any price, as if they found relief in the physical exertions of loading and the stunning noise of the discharges.

A banda d'aquestes formacions de soldats lluitant en un estil regular, el segle XVIII visqué un progressiu augment de la utilització d'infanteria irregular. Aquestes

---

¹⁰D'altra banda s'ha de destacar l'efecte que una formació compacta produïda en els soldats dins d'ella. Contra menys línies de soldats més difícil és que aquests puguin fugir, doncs tindran darrera seu més combatents, que li impediran deixar l'arma i allunyar-se de l'enemic.

tropes no es desplegaven en línies compactes, sinó que combatien de forma dispersa, aprofitant els accidents del terreny per a cobrir-se i aconseguint un foc poc intens però constant. Essent els precursors de la infanteria lleugera napoleònica, coneguda com a *voltigeurs*, aquests soldats irregulars, entre els quals podem destacar els miquelets catalans reconvertits en fusellers de muntanya i els croats, tingueren un paper molt rellevant en els combats desenvolupats en zones boscoses i muntanyenques, a on les files d'infanteria regular eren més vulnerables al seu atac.

4.3.3 Cavalleria

La cavalleria era una arma realment costosa. Segons el marquès de Santa Cruz, s'estima que mantenir 1.000 soldats de cavalleria equivalia aproximadament als costos de 2.500 infants. Tot i això, i malgrat que el seu paper ja no era tan important com en l'època medieval, la cavalleria continuava essent una de les armes principals dels exèrcits del XVIII i, de fet, en conjunció amb la infanteria que li donava suport fou l'arma ofensiva més efectiva durant la guerra de Successió, especialment pel duc de Marlborough, que va fer servir la cavalleria de forma decisòria a Oudenaarde (1708) i Malplaquet (1709).

4.3.3.1 Organització

És realment difícil establir una organització comuna per a tots els tipus de cavalleria i nacionalitats existents, però en línies generals estava organitzada en regiments d'uns 500 genets dividits en 10 companyies de 50 soldats cadascuna, tal i com especifiquen les ordenances militars que el rei Carles III publicà durant el 1706 (Grávalos González 1987, p. 22). A la pràctica, aquesta xifra difícilment s'assolia, essent més normal tenir en plantilla entre 300 i 400 membres.

En batalla cada regiment era desplegat en bloc, dividit en 2 o 3 esquadrans, cadascun dels quals podia tenir entre 100 i 150 genets. Sovint 2 o 3 regiments eren agrupats en brigades, i diverses brigades formaven una ala de cavalleria en campanya. Aquestes organitzacions eren en tot cas temporals, doncs la única unitat que perdurava en el temps, fos en campanya o fora d'ella, era el regiment.

4.3.3.2 Armament

Existien dos tipus principals de formacions muntades en l'època que ens ocupa: la cavalleria i els dragons (Chandler 1990, pp. 32-37). La diferència radicava bàsicament en l'entrenament que rebien els seus genets; mentre que el primer tipus estava especialitzat en el combat a cavall al camp de batalla, els dragons eren una espècie de comodí, que podien funcionar com a infanteria muntada en múltiples funcions (reconeixement, persecució, etc.).

Els regiments de cavalleria muntaven grans cavalls, i en alguns casos com els genets podien dur alguna peça d'armadura pectoral, com per exemple els cuirassers. El seu armament era molt divers, però en general els seus membres portaven una gran espasa recta, un parell de pistoles i una carrabina.

Pel que fa als dragons, els seus cavalls eren en general de mida més reduïda, i sovint descavalcaven per a combatre des de terra. A mesura que passaren els anys, però, el seu aspecte i funcions s'assemblaren cada cop més a la cavalleria de combat. No portaven proteccions de cap mena, i el seu armament consistia en carrabines, pistoles i una espasa. Tot i que en principi no estaven destinats al combat muntat al camp de batalla, cada cop prengueren un paper més predominant en aquest sentit, com demostren càrregues com la d'Almenar, succeïda al 1710.

Finalment, diversos cossos escollits de cavalleria més lleugera començaven a aparèixer en aquesta època, com per exemple els húsars. Muntats en cavalls més petits i ràpids, les seves funcions estaven relacionades bàsicament amb el reconeixement de les posicions enemigues i d'altres tasques a on s'exigia sobretot velocitat.

4.3.3.3 Tàctica

L'ús de la cavalleria al camp de batalla era objecte d'un debat que, ja a la guerra de Successió, feia més de 50 anys que durava. S'havia de fer servir la cavalleria com a arma de xoc pura amb l'espasa, o bé era millor que els genets fessin servir les armes de foc, disparant des de la distància?

En general els dragons i la cavalleria es desplegaven al camp de batalla en esquadrons, organitzats en 2 o 3 files de genets. Aquests s'acostaven a l'enemic a trot

lent, intentant mantenir en tot moment la formació fins a tenir-lo a uns 100 metres (és a dir, al límit de l'abast efectiu dels fusells). En aquest punt, la tàctica emprada durant la gran majoria del segle XVII consistia en aturar la marxa abans d'entrar en contacte amb l'enemic, tot avançant una fila de genets que, entrant a l'abast de l'enemic, disparava les pistoles abans de retirar-se cap al fons de la formació. Tot seguit s'avançava la segona línia de cavalleria a disparar les seves armes, tot repetint-se el cicle en el moviment conegut com a caragola. Un cop es comprovava que l'enemic vacil·lava per les descàrregues era el moment d'atacar amb les espases a fi i efecte de derrotar-lo completament (Chandler 1990, p. 70).

Les millores fetes pel rei Gustav Adolph de Suècia a la cavalleria, però, van aportar una nova manera de combatre per als genets: augmentar la marxa cap a un trot ràpid, aproximadament uns 16 km/hora (Duffy 1998, p. 224), sense disparar, amb la intenció d'entrar en contacte amb l'enemic a velocitat considerable a fi i efecte de causar el major impacte possible. Per a la infanteria era una experiència esfereïdora, doncs una massa compacta de 300 o 400 cavalls es dirigia cap a la fina línia d'infanteria que, si es trencava pel pànic, quedaria feta miques. Per tant, aquestes noves tàctiques, adoptades especialment per l'exèrcit anglès, convertien a la cavalleria en una arma purament psicològica. Si la infanteria podia mantenir la cohesió, els cavalls s'aturarien abans d'impactar en la línia de baionetes i soldats aixecada contra ells. Si els soldats, per contra, trencaven la formació per fugir de la càrrega, serien aniquilats pels genets (Duffy 1998, p. 215).

El debat entre aquestes dues doctrines s'anà decantant poc a poc cap a la cavalleria de xoc, doncs la cavalleria anglesa, cuidada en extrem per Marlborough, guanyà la partida al seus contrincants francesos en la gran majoria de les accions, proporcionant victòries tan brillants com la de Malplaquet (1709) a l'exèrcit aliat. La impressió que la cavalleria anglesa va fer al príncep Eugeni de Savoia és prou aclaridora al respecte (Churchill 1947, p. 775):

My lord, I never saw better horses, better clothes, finer belts and accoutrements; but money, which you don't want [lack] in England, will buy clothes and fine horses, but it can't buy that lively air I see in every one

of these trooper's faces.

Un altre cop trobem aquí un argument d'èxit militar basat en la moral i la psicologia. Una línia de genets a un pas més lent, com per exemple al trot, és eficient i pot ser fàcilment comandada, doncs la formació es pot mantenir sense problemes ni forats. Si la línia adopta un pas més ràpid, el galop, aleshores la formació es trenca; comencen a originar-se forats entre els genets, doncs alguns dels soldats ja hauran girat cua per la por davant l'enemic i, per tant, tota la càrrega de cavalleria pot quedar en un no res.

Per contra, fer una càrrega al galop pot produir l'efecte contrari en genets ben entrenats i confiats. L'efecte psicològic de veure centenars de cavalls a tota velocitat és esfereïdor, i per als atacants la sensació devia ser intoxicant, doncs podien sentir-se gairebé invencibles dalt les seves muntures (Picq 1921, p. 97). El factor decisiu, doncs, en aquesta problemàtica, era l'elecció de comandants suficientment experimentats com per a saber decidir quan passar del trot al galop en el moment oportú, per a aprofitar els avantatges de la càrrega a tota velocitat sense decaure en una fase posterior de dubte i incertesa, que faria fracassar l'atac.

Pel que fa al combat entre genets, les fonts del segle XVIII fan constar que en general els esquadrons no arribaven al contacte directe, doncs en la majoria dels enfrontaments entre regiments de cavalleria una de les parts girava cua al veure's en perill, per a reorganitzar-se uns metres més enllà (Picq 1921, p. 95):

Forty-nine times out of fifty, one of the cavalry forces will hesitate, bolt, get into disorder, flee before the fixed purpose of the other. Three quarters of the time this will happen at a distance, before they can see each other's eyes. Often they will get closer. But always, always, the stop, the backward, movement, the swerving of horses, the confusion, bring about fear or hesitation.

Quan s'esdevenia el xoc, aquest era un fenomen molt caòtic, a on les línies de combat es desintegraven, desenvolupant-se lluites entre petits grups de genets, donant lloc a un combat semblant a la guerra aèria del segle XX (Duffy 1998, p. 225).

En aquest cas, doncs, més que no pas la formació o la oficialitat era l'experiència, la destresa del genet i la qualitat del cavall els factors que jugaven un paper essencial. Les fonts que parlen de combats individuals entre genets mostren que, en el moment del contacte, la disciplina no és el que impulsa un genet en les seves accions, doncs al moment mateix d'intentar ferir a l'adversari, el soldat està intentant evitar que el contrari faci el mateix.

4.3.4 Artilleria

L'artilleria fou, sense cap mena de dubte, l'arma que adoptà un paper més predominant en l'evolució que comportà el segle XVIII en els exèrcits europeus. Tot i això, els trens d'artilleria que es feien servir durant les primeres dècades del segle estaven formats per peces monstruoses que pesaven diverses tones, que alentien la marxa de l'exèrcit de forma exasperant i que, degut a la seva falta de mobilitat, al camp de batalla podien resultar inútils si no es feien servir adequadament.

Les peces d'artilleria estaven generalment dividides en dues categories: les màquines de setge i l'artilleria de campanya. El primer tipus estava format pels canons de més calibre (i per tant, més pesats), obusos, morters i altres tipus d'armes aptes per a la destrucció de les poderoses fortaleses existents. El segon, més lleuger, era capaç de seguir de forma més o menys ràpida la marxa d'un exèrcit. A més, degut al seu pes menor podien ésser emplaçades en el camp de batalla de manera més àgil que no pas les altres (Hughes 1997, p. 13).

La classificació de l'artilleria es feia en aquest segle a partir del pes d'un projectil. Els calibres emprats eren molt diversos, però en campanya usualment no passaven de canons que disparaven bales d'uns 5 quilos (els 12 *pounder* anglesos, o quart de canó en termes espanyols). Aquestes peces, construïdes en bronze, tenien un pes d'una a dues tones i una llargada de gairebé 3 metres. Disparaven bales rodones de ferro fins a una distància efectiva d'uns 500 o 600 metres, o bé mortífers pots de metralla a uns 200 metres. Correctament emplaçada, una bateria formada per 4 o 5 d'aquests monstres era capaç de neutralitzar qualsevol atac enemic, fos protagonitzat per infanteria o per cavalleria, especialment mitjançant descàrregues de metralla a

curta distància.

Finalment, l'efecte psicològic que produïa l'artilleria en els soldats enemics, especialment els menys veterans, era gairebé més important al camp de batalla que el número de baixes que causava. El soroll, el fum, i els crits provinents dels ferits podien destrossar els nervis de qualsevol persona, amb la qual cosa amb la descàrrega d'una bateria podia trencar-se una formació atacant, tot donant la oportunitat al contrincant d'aprofitar el caos per organitzar un contraatac.

4.4 En campanya

Els objectius dels exèrcits de la guerra de Successió eren clars: el control del territori. Al contrari que en altres èpoques, com per exemple al segle XIX a on la motivació principal d'un comandant era la destrucció de l'enemic, durant el segle XVIII els objectius estaven més orientats cap a la conquesta de places fortes que permetessin una posició predominant en les inevitables negociacions de pau. No estem parlant de guerres totals de conquesta com les que protagonitzaren els segles posteriors, sinó més aviat de conflictes en els quals els estats pugnaven en augmentar el seu poder dins el complex equilibri de poders del continent.

Aquesta importància del setge sobre la batalla és una constant durant tota la guerra de Successió; els números confirmen la hipòtesi, doncs trobem tan sols 9 batalles amb més de 10.000 combatents per bàndol durant tots els anys del conflicte, en contrast amb els 25 setges a grans places fortes que s'establiren (Chandler 1990, pp. 300-301).

Aquesta tendència ja era copsada en el segle XVII i XVIII, com ens indica aquestes reflexions del científic Roger Boyle, fetes al 1677 (Parker 1996, p. 220):

Las batallas no deciden ahora las disputas nacionales ni exponen a los países al pillaje de sus conquistadores, como antes, pues hacemos la guerra más como zorros que como leones; y para cuando se entabla una batalla se habrán realizado veinte asedios.

A l'inici de cada campanya el comandant en cap de cadascun dels exèrcits havia

de disposar les seves bases logístiques de tal manera que li permetessin maximitzar les oportunitats d'aconseguir controlar territori enemic (o defensar les seves possessions, si actuava a la defensiva). En aquest sentit, cada exèrcit havia de disposar d'una plaça d'armes principal, des de la qual fluïen els subministres (menjar, municions, reforços) cap a les forces controlades pel comandant en campanya. En el cas dels aliats a la Península Ibèrica, per exemple, aquesta base logística fou Barcelona, donat el suport que aquesta ciutat brindava a Carles i la vital existència d'un port al Mediterrani, controlat per la flota anglesa després de la destrucció de la flota francesa a Toló, succeïda al 1707 (Paoletti 2006). Convertida la ciutat de Barcelona en plaça d'armes, no és estrany que al final de la guerra fos capaç d'organitzar un exèrcit en poc temps, tot aguantant el setge borbònic durant més d'un any¹¹.

Aquests exèrcits, doncs, havien de reclutar els soldats necessaris per a completar les plantilles teòriques dels regiments a partir de la contractació de combatents durant les setmanes de preparatius anteriors a l'inici d'una campanya.

Un cop finalitzades les preparacions logístiques, el comandant en cap "prenia el camp", és a dir, es col·locava al capdavant del seu exèrcit que, sortint de les bases en les que havia passat l'hivern, es disposava a iniciar la campanya. Les marxes en aquesta època no eren ràpides, doncs la rigidesa del sistema logístic, basat en l'ús de dipòsits de subministres establerts anteriorment i del que es podia requisar, la lentitud obligada pel transport de les peces artilleres i el considerable bagatge obligaven l'exèrcit a desplaçar-se lentament. Per aquests motius, doncs, no era usual que un exèrcit marxés més de 15 quilòmetres diaris (Chandler 2000, p. 78). A aquest ritme lent cal sumar-hi el fet que, durant la marxa, l'exèrcit havia d'aturar-se cada 3 o 4 dies, per tal de reajustar les línies de comunicació i coure el pa necessari per a les jornades següents¹².

---

¹¹De fet, Barcelona ha estat sempre una peça clau del dispositiu militar organitzat per la corona espanyola, doncs era l'origen de la ruta marítima que menava cap a les possessions espanyoles a Itàlia.

¹²Un exemple d'aquest sistema de marxa és el del general Stanhope, que durant la retirada de Madrid del 1710 va establir el campament a Brihuega per a coure pa, amb resultats desastrosos per a la causa aliada.

La realització d'una marxa era terriblement complexa, doncs s'organitzava l'artilleria, infanteria i cavalleria en columnes que feien servir la mateixa via de transport.

Primerament marxava una pantalla de dragons a l'avantguarda i els flancs de la marxa, funcionant com a ulls i orelles del comandant, tot informant-lo de possibles moviments enemics, del tipus de terreny davant d'ell i altres dades importants. Pel centre de la carretera circulava el tren d'artilleria i els bagatges, ocupant la major part de la via. Aquesta caravana era flanquejada a banda i banda pel gruix de les tropes, organitzada en ales. Una altra força de cavalleria tancava la marxa, tot evitant sorpreses que poguessin venir d'aquesta direcció. Finalment, bona part de l'exèrcit, especialment genets, eren destinats diàriament a requisar els subministres que poguessin trobar al voltant de la ruta de marxa, amb la finalitat de complementar el menjar enviat des de la base logística i cercar farratge per a les muntures. Al finalitzar la marxa d'aquesta gran columna de tropes, cap al tard de cada dia, es disposava un campament a on cada regiment tenia el seu lloc assignat, establint guàrdies i contrasenyes a fi i efecte de protegir les tropes que descansaven d'una possible incursió nocturna per part dels enemics.

Quan se sabia que l'enemic estava a prop, es donava l'ordre de desplegar-se en *battalia*. Aquest terme tècnic emprat al segle XVIII servia per a definir la formació d'un exèrcit desplegat per a iniciar la batalla. Les tropes, inicialment disposades en columna com hem vist, marxaven cap a les posicions assignades, deixant als bagatges a la rereguarda i mostrant el front a l'enemic.

En general, però, era bastant difícil que hi hagués una batalla sense que ambdós bàndols estiguessin disposats a lluitar-la. Desplegar un exèrcit en *battalia* des de la seva formació de marxa requeria diverses hores, per la qual cosa en aquest temps el contrincant, si no volia plantar cara, tenia temps de retirar-se fins a un terreny favorable per a la defensa, a on l'atacant no s'atrevis a combatre.

Així doncs, els exèrcits maniobraven i contramaniobraven intentant situar-se en una posició que els afavorís en una possible batalla, tot amenaçant la línia de comunicacions dels enemics vers les seves bases, i ocupant al mateix temps zones en les quals recol·lectar diners i aliments per a mantenir l'esforç de guerra (Chandler

2000, p. 80).

L'altra gran tasca d'un exèrcit en campanya era la conquesta de places fortes enemigues; mentre una part de les forces establia el setge sobre l'objectiu, l'altra intentava evitar que el bàndol contrari intentés auxiliar als assetjats. Així, per exemple, quan les forces aliades comandades per Lord Peterborough conqueriren la ciutat de Barcelona a l'octubre de 1705, dels 10.000 combatents que tenia l'anglès a la seva disposició¹³, no menys de 2.500 soldats van ser disposats per a refusar una possible ajuda exterior (Freind 1707, p. 49).

Per tant, les obligacions d'un comandant en cap en campanya eren les de mantenir l'exèrcit el més intacte possible per a donar suport a les operacions de setge, tot establint batalla amb l'enemic tan sols si es donaven les millors condicions possibles. Pel que fa als soldats, les interminables marxes podien arribar a ser molt dures per al seu estat físic i psicològic, especialment si les condicions del terreny en el qual es movien no eren saludables. Les malalties produïdes per la mala alimentació i una higiene deficient se sumaven a les desercions, per la qual cosa una marxa prolongada en un territori hostil podia aniquilar un exèrcit si el seu comandant no ho evitava; de fet, en general les epidèmies mataven més soldats que no pas l'enemic.

4.5 La conducció d'un setge

Com hem comentat, la forma predominant de combat durant la Guerra de Successió fou, sens dubte, el setge. En principi el procés que tenia lloc quan un exèrcit pretenia conquerir una ciutat no era diferent del que s'havia establert al segle XVII i, per tant, estava prou definit, especialment a partir dels estudis realitzats per Sébastien Le Prestre, senyor de Vauban (Vauban 1742).

La principal forma de defensa vers els assalts dels exèrcits exteriors eren els dissenys basats en la original traça italiana, en les quals un entramat força complex de petits sortints protegia una muralla principal. Aquests sortints, coneguts com a baluards, estaven calculats geomètricament per a donar la màxima cobertura a la

---

¹³D'aquests, 8.000 eren tropes regulars dels aliats, i 2.000 són definits com a miquelets.

muralla davant el foc de les bateries artilleres enemigues, tot evitant que l'enemic pogués, al seu torn, protegir-se¹⁴.

Els sistemes d'atac, per la seva banda, consistien en la obertura d'una bretxa a les muralles, feta a partir del foc continu d'un número important de canons de gran calibre, coneguts a l'època com a *canons de batre*. Simultàniament al foc artiller, les forces atacants s'anaven aproximant lentament a la muralla a partir de la creació d'un sistema de trinxeres desenfilades, tot realitzant finalment un assalt en massa contra la bretxa, en el moment en el qual aquesta fos practicable.

Malgrat tot, el perfeccionament de les defenses ocorregut a inicis del segle XVIII va fer que el procés d'atac fos, al seu torn, cada cop més efectiu. La Guerra de Successió va ser l'inici de la decadència dels sistemes defensius de Vauban, doncs la resolució dels setges fou cada cop més ràpida a partir de la introducció de la tècnica de les tres trinxeres paral·leles. Aquests paral·leles eren molt amples, i els enginyers atacants les realitzaven tenint en ment l'atac final, per la qual cosa podien donar cobertura a una gran quantitat de tropes. Estaven enllaçades entre elles a partir de trinxeres en ziga-zaga i, per tant, desenfilades del foc enemic.

La primera paral·lela, la més pròxima al cordó de setge que establia l'atacant per tal d'aïllar la ciutat, estava unida al mateix per dos ramals, tot assolint una longitud de 200 o 300 metres. Des dels extrems de la primera paral·lela sortien dues noves branques, que conduïen a la segona, més propera a la muralla objectiu. Finalment, la tercera es realitzava a tocar del camí cobert i el fossar de la fortificació¹⁵.

Tot aquest sistema d'atac tenia, a banda de les estructures principals, nombrosos camins transversals anomenats mitges paral·leles, a on es concentraven els soldats abans de l'assalt final. D'altra banda, les bateries artilleres s'anaven apropant a la muralla per tal d'augmentar la seva efectivitat, localitzant-se per tant en reduïdes protegits de les dues primeres paral·leles. Després del continu bombardeig d'aquests grans canons contra la plaça forta la muralla anava cedint, i per tant mentre s'ex-

---

¹⁴Per a un estudi iconogràfic complet d'una fortalesa ideal de Vauban veure la publicació resultant dels treballs al voltant del Mont-Dauphin (Faucherre 2007).

¹⁵Veure la obra de Christopher Duffy per a un extens anàlisi a les diferents parts d'una fortificació *vaubaniana* (Duffy 1996).

cavava la tercera paral·lela s'intentava crear una bretxa àmplia, per on poguessin passar el major número de tropes. A la tercera paral·lela es col·locaven morters, que disparant en tir parabòlic podien sembrar la destrucció dins la ciutat o la fortalesa atacada.

De la tercera paral·lela sortien nous ramals que arribaven directament al camí cobert, tot coronant-lo. Al mateix temps que això passava, s'establí una lluita molt intensa subterrània, doncs els assaltants excavaven mines sota la muralla, amb la intenció de volar-la per a crear noves bretxes; lògicament els defensors feien el mateix, tot construint contramines que detectessin els túnels atacants per a destruir-los.

Finalment, quan tot estava ja preparat els atacants realitzaven un assalt a través de les bretxes de la muralla, normalment de matinada. Es feien explotar les mines al mateix temps que tota l'artilleria de setge feia les últimes descàrregues. Tot seguit els atacants franquejaven el fossar de la muralla, pujant per les runes que menaven a la bretxa. Si el número d'atacants era prou important aquests podien aconseguir dominar el tram de muralla derruït, tot guanyant d'aquesta manera un pas a l'interior de la ciutat.

Durant el segle XVIII la majoria de setges acabaven en aquesta fase, doncs un cop demostrat al defensor que els assetjants podien prendre la plaça forta, s'establien unes condicions de rendició pactades. Malgrat tot, en alguns casos això no s'aturava aquí; els defensors podien erigir noves posicions defensives darrera les bretxes, les anomenades travesseres, tot allargant el setge. En aquests casos la lluita esdevenia encara més dura, doncs la situació es transformava en un seguit interminable de combats casa per casa.

El sistema descrit d'atac i defensa sembla, a priori, molt matemàtic i determinista. Fins i tot alguns teòrics i enginyers establien calendaris, en els quals definien per cada dia el que s'hauria de fer i en quin termini cauria cada fortalesa. Així, Vauban mateix va dir que la duració mitjana d'un setge en les formes a una ciutat normal era de 41 dies (Ostwald 2007, p. 201). Malgrat que Vauban no pretenia donar un número exacte, essent aquest orientatiu, molts historiadors actuals concedeixen veracitat a aquestes prediccions. En un context bèl·lic les coses sempre són molt

més caòtiques, com van demostrar les operacions dutes a terme durant la Guerra de Successió. Les estimacions sobre la llargada dels períodes de setge estaven lluny del que va passar realment, i en general ben poques fortaleses resistiren l'embat d'un assaltant ben predisposat i organitzat.

4.6 La batalla campal

En el cas que les dues forces enfrontades accedissin a entrar en batalla, o bé que aquesta fos inevitable, les dues formacions s'apropaven fins a una distància de 600 o 700 metres (i, per tant, fora de l'abast efectiu de l'artilleria enemiga). Als camps de batalla del segle XVIII encara era comuna la disposició que situava la major part de cavalleria a les ales i la infanteria al centre. Sovint, però, contingents de les dues armes eren intercalats per a fomentar la seva cooperació. i de fet els regiments eren desplegats en dues línies de batalla enlloc d'una de sola, actuant la segona com a reserva. A mesura que s'havia anat eixamplant el front de batalla, les capacitats d'un sol comandant per a gestionar totes les forces era cada cop més complicada, per la qual cosa es dividia un exèrcit en ales, cadascuna de les quals era manada per un subordinat (Jørgensen et al. 2006, p. 162).

Malgrat tot, la influència d'un comandant en les seves tropes era molt reduïda un cop iniciada la batalla, doncs a banda d'emprar les reserves en algun punt crític del l'enfrontament poca cosa més podia fer. L'ordre dels regiments s'anava desdibuixant durant els moviments de les tropes, ja que mantenir una línia de batalla de diversos centenars de metres era del tot impossible degut als possibles accidents del terreny, l'efecte de l'artilleria enemiga i la resistència dels soldats a entrar en les zones perilloses (Lynn 2003, p. 128):

Good order makes us look assured, and it seems enough to look brave, because most often our enemies do not wait for us to approach near enough for us to have to show if we are in fact brave.

Els combats d'infanteria es resolien a distàncies inferiors als 100 metres quan, després d'un intercanvi de foc més o menys prolongat, la moral d'un dels dos bàndols

cedia i el pànic s'estenia entre les files. De fet, l'ús de la baioneta com a arma en el combat cos a cos era rar, i estudis relacionats amb les causes de les ferides de guerra demostren que gairebé mai s'arribava al contacte físic entre formacions d'infanteria; tan sols un 2% de les ferides de soldats d'infanteria es devien a les baionetes¹⁶ (Duffy 2000, p. 334). L'artilleria, si estava correctament situada, podia fer foc amb bales rodones i pots de metralla durant l'avenç de la infanteria enemiga tot infringint baixes i desordenant les línies atacants abans del combat de fuselleria.

La cavalleria, per altra banda, intentava aprofitar qualsevol oportunitat de carregar vers la infanteria en condicions favorables, mentre que les peces artilleres desorganitzaven les càrregues enemigues des dels seus emplaçaments i els soldats a peu intentaven negar espai a la cavalleria tot mantenint les formacions cohesionades.

Enmig de l'acció confusa del combat, el comandant havia de fer servir les reserves de les que disposava en els punts crítics de la línia de combat, bé per emplenar un forat en les formacions que podia ésser aprofitat per l'enemic, o bé per explotar un atac de les seves tropes que hagués fet bretxa en la línia enemiga.

Pel que fa als oficials de menor graduació i els soldats, la seva experiència era encara més confusa que les dels comandants superiors, doncs immersos dins la línia de combat poca cosa podien veure del que estava succeint al seu voltant, excepte les amenaces més properes. En aquest context l'habilitat dels tinents, capitans i sotsoficials per a mantenir l'ordre en les línies del regiment, tot evitant la fugida massiva de les tropes, era un dels factors més importants que regia el comportament d'un exèrcit en un enfrontament.

El final de la batalla es produïa quan un dels dos contrincants arribava a un límit a partir del qual els regiments perdien la seva voluntat de lluita. Els soldats, presos del pànic, corrien per salvar la vida i qualsevol intent per aturar el desastre era certament infructuós. Així doncs la moral, la capacitat de resistència d'un exèrcit vers les baixes i la vàlua dels seus oficials eren els punts decisius en aquestes batalles

---

¹⁶A banda d'aquest 2% es comptabilitza un 69% degut a armes de foc individuals, un 15% per espases, i el restant 14% degut a artilleria. Cal destacar, però, que aquests números estan basats en ferides no mortals. Probablement en el cas de les que causaren la mort del ferit, s'incrementaria el percentatge causat pels canons i baixaria el de les espases.

(Duffy 1998, p. 254). Tots aquests aspectes de l'experiència militar del segle XVIII, doncs, són contrastats per la informació que ens brinden les campanyes de la guerra de Successió espanyola. Són especialment observables en les campanyes peninsulars del 1706 al 1711, rica en marxes, batalles i enfrontaments de tot tipus que decidiren el futur d'aquest conflicte dins els territoris de la Península Ibèrica. Per la seva banda, la campanya catalana del 1713-1714 és un cas atípic per la casuística estratègica relacionada, com veurem en el segon cas d'estudi d'aquest treball.

